

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการก่อตัวและการพัฒนาการของกระบวนการประชาสังคมของสตรีในชุมชนชนบท ปิจัยและกลไกที่สนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการประชาสังคมในชุมชนชนบท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างและการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมข้อมูล ได้รับการตรวจสอบความสมบูรณ์แยกแยะเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์และนำเสนอโดยการบรรยายผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

การก่อตัวและการพัฒนาการของกลุ่มสตรีบ้านผาแดง

ในการก่อตัวและการพัฒนาการของกลุ่มสตรีบ้านผาแดงนั้น เริ่มแรกเกิดจากกลุ่มธรรมชาติ คือ กลุ่มญาติ กลุ่มเพื่อน ซึ่งรวมกันโดยการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มห่มสาวในวัยเดียวกันจะไปช่วยงานทำบุญ หรืองานประเพณีต่าง แทนพ่อแม่ กลุ่มไปหาเก็บของป่า กลุ่มดอกหญ้า การก่อตัวของกลุ่มสตรีจะมีทั้งการเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ซึ่งจำเป็นจะต้องมีหลายฝ่ายมาช่วยให้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ เช่น ผู้นำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชน การก่อตัวมีการนำเอาองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญามาช่วยในการรวมกลุ่ม เนื่องจากสตรีมีการเรียนรู้จากการถ่ายทอดประสบการณ์จากพ่อ แม่ ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านมาตลอดตั้งแต่เด็กเป็นเรื่องการทำมาหากิน ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการพัฒนาการของกลุ่ม เกิดขึ้นได้จากการได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากภายนอกหมู่บ้านในการประกอบอาชีพ การบริหารจัดการตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในด้านกองทุนต่างๆ แล้วร่วมกันคิดร่วมกันทำ บริหารจัดการกลุ่มสตรีเพื่อเชื่อมโยงในด้านทางวิชาการหรืองบประมาณสนับสนุนต่างๆ จากหน่วยงานของรัฐ

องค์กรพัฒนาเอกชนตลอดจนนักวิชาการต่าง ๆ

การขับเคลื่อนกระบวนการประชาสังคม

การขับเคลื่อนกระบวนการประชาสังคมของสตรีมีการขับเคลื่อน โดยการประชุมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน ในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม ได้ออกไปเรียนรู้ร่วมกันในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายนอกชุมชน แล้วนำเอาประสบการณ์มาถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนกันโดยการประสานผู้นำทั้งที่เป็นทางการและผู้นำธรรมชาติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

และมีส่วนร่วมในการช่วยกันคิด ช่วยกันทำ การจัดการและวางแผนร่วมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ตลอดจนมีการพัฒนาหมู่บ้านให้มีความยั่งยืน

ปัจจัยในการสนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการประชาสังคมของกลุ่มสตรี

ปัจจัยที่เป็นการสนับสนุน ส่งเสริมช่วยในการขับเคลื่อนกระบวนการประชาสังคมของกลุ่มสตรี เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนท้องถิ่น ซึ่งมีอยู่ 2 ปัจจัยหลัก คือ

1. ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยที่เป็นเครื่องช่วยส่งเสริม สนับสนุนการขับเคลื่อนในการร่วมกลุ่มนั้นซึ่งสามารถแบ่งได้หลายด้าน เป็นต้นว่า ด้านความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มสตรี เป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการประชาสังคม ซึ่งสมาชิกสตรีจะให้ความร่วมมือตั้งแต่เริ่มมีการรวมกลุ่ม จนถึงมีการพัฒนากิจกรรมกลุ่มเพื่อให้มีการพึ่งตนเอง ความร่วมมือของสมาชิกเกิดขึ้นได้ด้วยความเสียสละ และความสามัคคีของสมาชิกด้านการเรียนรู้ สมาชิกเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่ภายในหมู่บ้าน และนอกชุมชน โดยการศึกษาดูงาน แล้วนำประสบการณ์ในการเรียนรู้มาช่วยเหลือกลุ่มสตรี

ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ หรือเสมือนญาติ เพื่อมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน ในชุมชนสมาชิกจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สามารถรวมกลุ่มและพัฒนากลุ่มได้ง่ายขึ้น ด้านกองทุนชุมชน ในการพัฒนาหมู่บ้าน ด้านเศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมกองทุนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันจัดตั้ง เมื่อมีการพูดคุยกันในชุมชนเรื่องการจัดตั้งกองทุน สมาชิกจะหาประสบการณ์โดยการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งภายในและภายนอกชุมชน แล้วนำมารวมกลุ่ม เพื่อพัฒนากองทุนตลอดจนเชื่อมโยง ไปหาแหล่งทุนภายนอกชุมชนเข้ามาพัฒนาให้ชุมชนมีการพึ่งตนเองมากที่สุด ความตั้งใจและความพยายามของผู้นำสตรีผู้นำสตรีได้มีความตั้งใจในการรวมกลุ่มสตรี โดยพยายามรวมกลุ่มให้สตรีเขามามีส่วนร่วมครัวเรือน ใช้ความพยายามประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีนอกหมู่บ้านหลายๆ ครั้ง จนเกิดการรวมกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง

2. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริม การขับเคลื่อนในการร่วมกลุ่มตามกระบวนการประชาคมนั้นซึ่งสามารถแบ่งได้หลายประเด็น เป็นต้นว่า การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในหมู่บ้านผาแดง ผู้นำสตรีความตั้งใจที่จะรวมกลุ่มขึ้นมาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว ประกอบกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนมาให้ข้อมูลข่าวสารถึงในการตัดสินใจรวมกลุ่ม เพื่อเชื่อมโยงขอรับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก จึงได้รับความร่วมมือจากสมาชิกสตรีเป็นอย่างดี

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เมื่อผู้นำสตรีธรรมชาติและสตรีได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากภายนอกของชุมชน เช่น กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มสตรีที่มีความเข้มแข็ง การแปรรูปชา ตลอดจนพ่อค้าแม่ค้าในตลาดภายนอกชุมชนแล้วนำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จึงทำให้สามารถรวมกลุ่มกันได้

กลไกการสนับสนุนกระบวนการประชาสังคม

กลไกการสนับสนุนกระบวนการประชาสังคม ได้แก่ ผู้นำที่มีความเข้มแข็งทั้งผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำธรรมชาติ สมาชิกซึ่งมีความสามัคคีกันช่วยเหลือกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีกฎระเบียบของชุมชนที่ทำให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการรวมกลุ่ม ถ้าหากไม่ให้ความร่วมมือก็จะถูกตักเตือนสิทธิ์ต่างๆ นอกจากนั้นก็จะมีหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น หน่วยงานของรัฐที่เข้าไปสนับสนุนในการพัฒนาชนบท องค์กรปกครองท้องถิ่น นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน ตลอดจนนักการเมืองต่าง ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

การก่อตัวและการพัฒนาการของกลุ่มสตรีบ้านผาแดง เป็นการก่อตัวที่เกิดจากผู้นำธรรมชาติ และได้ดำเนินกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กัน ช่วยกันตัดสินใจมีการเรียนรู้การจัดการวิถีชีวิตของคนในชุมชนทำให้สตรีมีการช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนนับว่ากลุ่มสตรีบ้านผาแดงเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง และมีกระบวนการประชาสังคมที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนให้ชุมชนมีการพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจของชุมชนในระดับหนึ่ง ตลอดจนสนับสนุนให้หมู่บ้านมีสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นเป็นกระบวนการประชาสังคมที่สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (อ้างใน ชูชัย สุภวงค์, 2540) ความเป็นประชาสังคม หรือสังคมเข้มแข็ง หมายถึงประชาชนรวมกลุ่มกันในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม ชมรมประชาคม ฯลฯ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องไปพร้อมๆ กัน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำช่วยกันตัดสินใจ มีการเรียนรู้ มีการจัดการ และมีความเข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ สามารถสร้างเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เกษตรผสมผสาน หัตถกรรม แปรรูป ฯลฯ หรือรวมกันทำธุรกิจต่างๆ

ปัจจัยที่สนับสนุนการขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการประชาสังคมของกลุ่มสตรี

บ้านผาแดง ได้แก่ ความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มสตรี การเรียนรู้ของสมาชิกทุนชุมชน ความสัมพันธ์ และความตั้งใจ และความพยายามของผู้นำสตรี ในส่วนของการเรียนรู้ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ช่วยสนับสนุนในการขับเคลื่อนกระบวนการสังคม เนื่องจากการเรียนรู้ร่วมกันของ

สมาชิกและผู้นำสตรี จากเวทีเครือข่ายต่างๆ ทำให้ได้รับประสบการณ์สามารถนำมา จัดตั้ง กองทุนชุมชนตลอดจนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของสตรีในหมู่บ้านได้ และการเรียนรู้ของสตรี ผู้นำสตรีมีการเรียนรู้ในชุมชนเองโดยเรียนรู้จากครอบครัว ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนต่างๆ นอกจากนั้นแล้วยังได้มีการเรียนรู้ภายนอกชุมชน แล้วนำประสบการณ์มาใช้ในการรวมกลุ่ม ซึ่งมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระบบเครือข่ายทั้งภายในและ นอกหมู่บ้าน สอดคล้องกับแนวคิด ของนักวิชาการ 3 ท่าน คือ อภิชัย พันธเสน ประหยัด จตุพร พิทักษ์กุล และ อนุก นาบุตร ที่กล่าวสรุปถึงเครือข่ายการเรียนรู้ว่า เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมความสามารถช่วยเรียนรู้ซึ่งกัน และกัน ในส่วนที่ขาดแคลนอยู่โดยฐานคิดว่าไม่มีใครคนหนึ่งคนใดองค์การหนึ่งองค์กรใด เป็นผู้ผูกขาดเพียงผู้เดียว ความรู้เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกัน และเครือข่ายเป็นสายใยของ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เครือญาติ เพื่อนร่วมงานและเพื่อน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารประสบการณ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่มกลุ่มกัลปพฤกษ์ ชุมชนกับชุมชน และเครือข่าย การเรียนรู้คือการสร้างอำนาจ ให้ผู้ยากจน 3 ทางคือ ความรู้ที่รู้แจ้งแล้วเกิด ประโยชน์ต่อชุมชน องค์การสร้างอำนาจของประชาชนที่สามารถต่อรองกดดันและสร้าง กระบวนการได้ ถ้าหากเครือข่ายการเรียนรู้ตอบสนอง 3 ทางไม่ได้ ความสำเร็จก็จะเกิดขึ้น ไม่ได้

จากการเรียนรู้ของสตรีในชุมชนบ้านผาแดง มีการส่งเสริมความสามารถ ช่วยเรียนรู้ ซึ่งกันและกันมีสายใยที่เกาะเกี่ยวของความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ระหว่างบุคคลกับบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับ ชุมชน และมีการเรียนรู้สร้างอำนาจให้ผู้ยากจน 3 ทาง คือ ความรู้ที่รู้แจ้ง แล้วเกิดประโยชน์ต่อ ชุมชน สร้างอำนาจของประชาชนสามารถต่อรอง กดดันและสร้างกระบวนการโดย และเกิด เศรษฐกิจชุมชน จึงได้รับความสำเร็จได้ด้วยดีซึ่งเป็นไปตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่ สุรเชษฐ เวชพิทักษ์ (2533) กล่าวว่า โครงสร้างทางวัฒนธรรมของชาวบ้านในชุมชนชนบท มี องค์ประกอบ 3 ส่วน

ระบบการผลิต หรือกระบวนการทำมาหากิน

ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์ ประกอบด้วย ครอบครัว เครือญาติ และ ความสัมพันธ์ชุมชน

ระบบความเชื่อประกอบด้วย ศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม

ความสัมพันธ์ทั้งสามส่วนส่งผลต่อกันอยู่ตลอดเวลา วัฒนธรรมมีความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง มีความหลากหลาย มีความไม่สม่ำเสมอ แม้กลุ่มชนกำเนิดมาจากชาติพันธุ์เดียวกัน เมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน มีการสร้างสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างกัน ก็จะปรับตัว

เปลี่ยนแปลงไป และสอดคล้องกับองค์ประกอบของกระบวนการประชาสังคมที่ว่า จิตสำนึกประชาสังคม อันได้แก่ ความคิดและความยอมรับ การรวมตัวกันอย่างอิสระ ความเอื้ออาทร ความยอมรับในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในอันที่จะเรียนรู้ร่วมกันหรือแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่และโครงสร้างการรวมตัวองค์กรที่เป็นทางการ (นิติบุคคล) หรือไม่เป็นทางการ เป็นกลุ่มที่รวมกันเฉพาะคราว เฉพาะเรื่องหรือต่อเนื่องก็ได้ รวมทั้งเครือข่ายประชาสังคมซึ่งเป็นโครงสร้างและกระบวนการ ซึ่งเชื่อมโยงในกลุ่มหรือเชื่อมโยงองค์กรประชาคมต่างๆ เข้าด้วยกัน ปัจจัยสำคัญของเครือข่ายประชาคมคือระบบสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและความสัมพันธ์ความสมานฉันท์ เครือข่ายประชาสังคมคือ จะเป็นสิ่งที่ช่วยรวมพลังแห่งจิตสำนึกของสมาชิก และองค์กรประชาสังคมต่าง ๆ ให้เกิดอำนาจที่สาม มีความเข้มแข็งให้สังคมขึ้นมา

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องสตรีชุมชนภาคเหนือ กับกระบวนการประชาสังคม ผู้วิจัยของแสดงความคิดเห็นเพื่อเสนอแนะได้บางประการดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การรวมกลุ่ม หรือกระบวนการ ประชาคมในชุมชน ควรจะมีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย และควรจะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยกันคิดช่วยกันทำ มีการเรียนรู้ร่วมกันมีการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพัฒนาอย่างยั่งยืน
2. การเรียนรู้ร่วมกันทุกเวที เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มขึ้นในหมู่บ้านชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการรวมกลุ่มที่เป็นประชาสังคม นำไปปรับใช้ในการกำหนดวิถีชีวิตแบบพอเพียงคือพอเพียงโดยประมาณ พอเพียงอย่างมีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันต้านทานในหมู่บ้านชุมชน
2. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนหลักในการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนในท้องถิ่น
3. ควรทำวิจัยแบบบูรณาการในการพัฒนาท้องถิ่นโดยอาศัยหลักการของ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน บนพื้นฐานแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์อันมีเป้าหมายคือความสุขของท้องถิ่นนั้นๆ